

Vanja Kulaš
Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
vkulas@m.ffzg.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Knjižnična forenzika: tko su kradljivci knjiga?

Library Forensics: Book Thieves, who are they?

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 29. 5. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 10. 6. 2025.

Sažetak: U radu će se ponuditi pregled ovodobnih slučajeva, ali i povijesnih primjera krađe iz knjižničnih fondova koji su zabilježeni u stručnoj literaturi i periodici, kao i u tiskanim i elektroničkim medijima, ponajprije francuskim. Pokazat će se da ugrozu knjižničnog fonda ne predstavljaju samo korisnici nego i knjižničari. Nastojat će se pritom izložiti razni vidovi motivacije pa i metodologije krađa te opravdati teza da je otuđenje knjižnične građe ozbiljniji prijestup od krađe knjiga u trgovini.

Ključne riječi: Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu – studija slučaja, knjižnice, krađa, rizici otvorenog pristupa, zaštita knjižne građe

Abstract: The paper provides an overview of some contemporary cases, as well as historical examples of theft, from library collections, that have been recorded in professional literature and periodicals, as well as in print and electronic media, primarily French. It will be shown that the threat to library collections is not only posed by users but also by librarians. Furthermore, the paper will present various aspects of motivation, and even the methodology of the thefts, and to justify the thesis that the theft of library materials is a more serious offense than the theft of books in a bookstore.

Keywords: libraries, Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences – case study, protection of library materials, risks of open access, theft

1. Uvod

Knjižnice su, kako znamo, oduvijek izložene mnogim rizicima koji mogu ugroziti cjelovitost fonda, od izravnog svjetla do prirodnih katastrofa, požara, poplava i potresa; od utjecaja kukaca do ljudskog faktora – nemara, vandalizma, naposljetku i krađe. Završimo li u povijest knjige jasno je da su one od davnina predmet žudnje, a time i otuđivanja. U srednjem vijeku knjige su se čuvale pod ključem, u riznicama, drvenim škrinjama i ormarima, lancima su se vezale za stolove, pultove i police, a u koricama su se ispisivale kletve ili anateme koje su trebale obeshrabriti kradljivce (Manguel, 2001: 256).

Navest ću tek dva primjera koji potvrđuju da je ova tema neprolazno zanimljiva: u Knjižnicama grada Zagreba 2016. je godine za trajanja Mjeseca hrvatske knjige postavljena interaktivna izložba „Kako ukrasti knjigu“ namijenjena najmlađim korisnicima, a 2010. godine na osječkom Sveučilištu obranjen je završni rad s temom povijesnog pregleda krađa u knjižnicama.

Poticaj na novo promišljanje o fenomenologiji krađe knjiga i to ponajprije iz knjižničnih fondova recentni je slučaj iz prakse Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu kad je iz dviju zbirki, frankofone i germanističke, otuđen veći broj jedinica građe, a što je i prijavljeno fakultetskoj upravi te policiji. Takav oblik krađe, naime, snažno je simbolički obilježen. Zato u društvenom (čak društveno-klasnom), moralnom i afektivnom smislu predstavlja neusporedivo teži prekršaj od krađe iz knjižara (knjige kao trgovinske robe) pa i iz privatnih biblioteka (knjige kao kapitala, društvenog, dakako i emocionalnog) s obzirom da znači ugrozu općeg dobra, u nekim situacijama i kulturne baštine.

2. Zašto se knjige kradu?

Iz kojih pobuda ljudi kradu knjige pitanje je koje intrigira ne samo knjižničare nego i sociologe i psihologe. Je li razlog trenutni kleptomanski impuls, potreba za adrenalinom, nekovrsni sportski izazov, kolekcionarska ovisnost, unutarnji imperativ za posjedovanjem svakog naslova koji nedostaje u osobnoj biblioteci? Time stižemo do dvaju srodnih, ali ipak suštinski različitih fenomena, naime bibliofilije i bibliomanije. Kad govorimo o krađama moguće je da se u pojedinim slučajevima radi o nekom vidu psihosocijalnog otklona ili iracionalnog poriva, kao što je bibliomanija, mahnita želja za gomilanjem knjiga neovisno o njihovoj literarnoj, stručnoj ili znanstvenoj vrijednosti. Upravo opsesivno kompulzivna priroda često i nezakonitog pribavljanja knjiške imovine razlikuje bibliomana od bibliofila koji je svoju sklonost prema knjigama kadar kontrolirati i držati u okvirima prihvatljivog socijalnog ponašanja. No bez obzira na vrlo živopisne povijesne primjere lopovskih

---

¹ Bugarski, M. (2010) *Zaštita građe od krađe: mjere sigurnosti i odnos prema knjizi*. Završni rad. Osijek: [vl. izd.]. Dostupno na: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/ocjenski-rad/361978> [03. 05. 2025.]

postupanja koje nalazimo u literaturi (Sander, 2000), krađe knjiga nužno je odmah demistificirati; recentniji slučajevi do kojih sam došla pretraživanjem stručnih i publicističkih izvora pokazuju da se gramzivost i profit nameću ispred strasti, fanatizma odnosno bolesti, kao primarni pokretački faktori većine kradljivaca.

2.1. Od devijacije do romantizacije

S jednog književnog festivala upamtila sam ovu anegdotu; kad su se novinari nekom prilikom divili raskoši kućne biblioteke Vittorija de Sice, veliki sineast od komplimentata se duhovito ogradio: „Oh, hvala, manje-više su to knjige koje nikada nisam vratio njihovim vlasnicima.“ Marguerite Duras, ikona francuskog postmodernizma, navodno je krajem 70-ih godina prošlog stoljeća na radiju izjavila sljedeće: „Za to sam da se knjige naveliko krađu. No ja se ne usuđujem, panično se bojim policije premda sam u životu, pogotovo tijekom Alžirskog rata, radila puno opasnije stvari.“ (Drillon, 2016) Godard je, govorilo se, opsesivno zgrtao knjige otimajući ih od obitelji i prijatelja, dok je Jean Genet gledao kako da u svoj posjed vrati primjerke koje je ranije nekome darovao. Kad ga je sudac jednom zgodom pitao zna li koliko košta knjiga koju je negdje ukrao, Genet je mudro odvratio da joj ne zna cijenu, ali je zato svjestan njene vrijednosti. Književnik Eric Chevillard, navodi dalje Drillon, gordo u nekom intervjuu priznaje: „Ukrao sam jednu Cioranovu knjigu u knjižari u Nantesu.“ Bi li tek tako u javnosti izjavio da je ukrao auto, pita se opravdano Jacques Drillon (ibid.) u svom članku *Spécial Salon du Livre: voler des bouquins, est-ce immoral?* I jedan renomirani pariški kritičar zabavljeno ispovijeda da je u mladenačkim lutanjima Latinskom četvrti običavao krasti knjige po tamošnjim šarmantnim knjižarama. Kapitalni ulov su mu, kaže, bila dvadeset četiri sveska engleskog izdanja Freuda kod Maspere, kulturnog pariškog izdavača i knjižara. Obećao je vratiti se s novcem, ali to nikad nije učinio. A evo još jednog mog doprinosa anegdotalnom nizu bibliofilskih grijeha. Kolegica književna kritičarka u neformalnom druženju otkrit će da je kao osnovnoškolka krišom odnosila knjige iz kvartovske knjižnice kad joj za ljetnih praznika mrke knjižničarke ne bi odobrile posudbu iznad limita. Ispovijest pasionirane knjigoljupke u društvancu sastavljenom od kulturnih djelatnika različitih profila primljena je sa simpatijama, kao zgodna crtica iz blaženih davnina prije čipova i zaštitnih *gateova*.

Krađa knjiga očito je nešto što se u društvenim prigodama i javnim istupima priznaje bez nelagode i zadržke, dapače, iznosi se u žovijalnom tonu kako bi se iskazala strast spram knjige kao teksta, umjetničkog artefakta ili pak predmeta od potencijalne kolekcionarske važnosti, što kod sugovornikā rezonira kao mješavina intelektualnog šarma i luckastog inkliniranja benignim rizicima. Kao da kolektivnom sviješću plahuta romantična predodžba da otuđena knjiga u sebi nosi više znanja i istine od kupljene ili posuđene, valjda poput cvijeća koje, prema predaji, najbolje uspijeva ako je ukradeno.

Dolazimo tako i do podjele na one koji nikad ne bi ukrali ništa pa ni knjigu, i druge koji bi se jedino usudili upustiti u krađu knjige, jer bijeg s tuđom ili pak „svačijom“ knjigom ne čini se strašnim krimenom, štoviše djeluje otkačeno i simpatično. Jedan francuski književni salon, vidjeli smo iz naslova inspirativnog novinskog teksta Jacquesa Drillona, otvoren je nevino provokativnim pitanjem „Je li krađa knjiga nemoralna?“ Knjiga se percipira kao razbibriga, utjeha i eskapizam, a sve malobrojnija kategorija starinski predanih čitatelja knjigu uzdiže kao koncentrat ljudskosti i humanističkih ideja, kao nešto apartno, skoro pa sveto. Krađa takvog brižljivo uređenog, otisnutog i ukoričenog predmeta može ovisno o kutu gledanja značiti frivolnu igrariju, gotovo erotsku transgresiju društvene zabrane ali, kao što smo već rekli, i ugrozu općeg dobra, materijalnog, duhovnog i kulturnog.

2.2. Kako knjiga može spasiti život

Ne treba posebno upozoravati na ozbiljne implikacije gubitka rijetkih i skupocjenih knjižničnih primjeraka. Kad je vrijedna građa u pitanju javnost je osviještena i senzibilizirana, no čini se, ipak, da je pojedince izvan struke uvijek iznova potrebno podsjećati na temeljnu ulogu knjižnica kao kulturnih ustanova kojima je ključna zadaća osigurati pristup informacijama na dobrobit svih građana. Pritom valja imati na umu kategoriju korisnika kojima je upravo knjižnični prostor, više fizički nego virtualni, jedina šansa za pristup knjižskom sadržaju, relevantnoj informaciji, tj. kompetentnoj informacijskoj podršci te kvalitetnom neformalnom obrazovanju. U tom smislu svaki naslov koji je knjižnično osoblje odabralo uključiti u fond svoje knjižnice ima potencijal doprinijeti informiranju pa i prosvjećivanju, na koncu kvaliteti života korisnika.

Konačno, ma koliko to blasfemično zvučalo, radnom čovjeku, umirovljeniku, školarcu, pripadniku ranjivih skupina na svakodnevnoj će razini od većeg značaja biti slikovnica, strip, lektirni klasik ili kakav priručnik dostupan u otvorenom pristupu od dragocjene inkunabule pohranjene iza stakla i pod video nadzorom. Važno je stoga podcrtati da je krađa knjižnične građe atak, ne samo na kulturnu i obrazovnu instituciju, što svaka knjižnica po definiciji i svome poslanju jest, nego i na nepovredivost prava na knjigu koja mora, bez razlike, biti dostupna svima.

Mnogima su knjige, napose knjižnice, bez patetike i pretjerivanja, spasile život. Za primjer, Dijana Matković, slovenska novinarka kulture i nagrađivana spisateljica srednje generacije (r. 1984.), svoju esejiziranu autofikciju *Zašto ne pišem* (2024, prev. Anita Peti-Stantić) u kojoj se bavi vlastitim odrastanjem u doseljeničkoj, jednoroditeljskoj obitelji iz niže srednje klase, temelji na diskursu klasnog determinizma. Matković tumači kako joj je, kao i njezinim vršnjacima iz radničkog miljea, predodređeno živjeti poput roditelja (dakle, nimalo bolje). Milenijalci i pripadnici generacije Z štoviše su u znatno lošijoj poziciji od prethodnih naraštaja, jer njima više nije na raspolaganju i ono malo što su njihovi roditelji

podrazumijevali.

Autorica naglašava da se stigme deprivilegiranog djeteta i svoje autsajderske pozicije oslobodila zahvaljujući knjigama koje je nalazila u mjesnoj knjižnici; upravo joj je čitanje, tvrdi, omogućilo vertikalnu mobilnost, na kraju i priliku da (kasnije) piše i objavljuje vlastite knjige. Kao mlada žena bez obiteljskog zaleđa, a izrazito uspješna u području koje je, kako ona to vidi, rezervirano za *nepo babies*, djecu pripadnika kulturnih elita kojima su socijalni kapital i pristup kulturnom polju osigurani rođenjem, vlastita postignuća smatra skoro pa statističkom pogreškom. U svojoj oštroj, samoizlažućoj i vrlo dojmljivoj prozi Dijana Matković ističe da je pisanje jedina umjetnost dostupna i pojedincima niže klase, za razliku od, recimo, skupih satova tenisa ili baleta. Proza autoironijskog, čak provokativnog naslova recentno je objavljena u hrvatskom prijevodu i našla mi se na stolu u dobar čas; tijekom istraživanja za ovaj rad autofikcija Dijane Matković među stručnu literaturu uklopila se kao živo svjedočanstvo i autentična potvrda premise srčano zastupane u ovom radu, možda idealističke, ali uvjerena sam, ispravne, naime da knjižnice spašavaju, ako ne već svijet u cjelini, a onda zasigurno male osobne svjetove.

3. Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu: sigurnost građe

Sigurnost građe u knjižnicama velik je problem. Nastojanje da se korisniku omogući otvoreni pristup i nužnost da se vrijedne jedinice građe zaštite logično su u konfliktu. (Gill, 2008: 101) U Knjižnici zagrebačkog Filozofskog fakulteta (slika 1) zbog tehničkih i kadrovskih razloga nije najsretnije riješena kontrola ulaznih točaka kao ni nadzor interijera. Premda Knjižnica raspolaže skupim tehničkim sustavom zaštite, zbog visokih troškova održavanja, tj. nedostatnih sredstava za zamjenu petnaest godina stare i očito dotrajale aparature, 3M RFID zaštitna vrata (Security Detection Gate) na ulazu u knjižničku zgradu već dugo nisu u funkciji. Vrata imaju mogućnost očitavanja podataka o statusu zaštite s RFID (Radio Frequency Identification) čipa, pa bi se u slučaju prolaska nezaduženog dokumenta s aktiviranom zaštitom trebao oglasiti alarm. Ovdje je ključan problem manjak pomoćnog osoblja. Zato se u popodnevnoj smjeni nerijetko događa da na pojedinim katovima za posudbenim pultom nije prisutan djelatnik, knjižničarski tehničar, nadležan za posudbu i nadziranje čitaoničkog prostora što, razumljivo, pogoduje preprodavačima knjiga koji se zgradom vrzmaju s ogromnim torbama, ali i ostalim pojedincima mutnih namjera koji se neopaženo uspijevaju umiješati među korisnike, najčešće studente. Unatoč funkcionalnoj RFID sigurnosnoj zaštiti knjige su iz otvorenog pristupa od preseljenja u novu zgradu ipak nestajale, nasreću sporadično i u očekivanoj tj. zanemarivoj mjeri.

Tijekom petnaestogodišnjeg djelovanja Knjižnice u novoj zgradi zabilježene su brojne (ne)standardne metode krađe. Kradljivac bi, na primjer, odlijepio čip s unutarne strane stražnje korice ili češće i brutalnije, otrgnuo čitave korice i odšetao s osakaćenim knjižnim

blokom. Kolege knjižničarski tehničari imaju saznanja da se također prakticiralo zamotati „ulov“ u aluminijsku foliju kako bi se jednokratno deaktivirao čip, a kamera je zabilježila i slučajeve kad se knjigu kroz zaštitna vrata pokušalo iznijeti držeći je iznad magnetskog čitača, ili pak sakrivenu ispod kape.

S druge strane upravo su nam naši korisnici vraćali neotpisane knjige koje bi otkupili, recimo, na sajmu rabljenih knjiga na Britancu, kamo su dospjele tko zna kako. Ganutljivo je saznanje da još ima studenata, a želimo vjerovati da je većina takva, svjesnih vrijednosti svakog knjižničnog primjerka, kao i nemjerljive društvene važnosti knjižnica.

Slika 1. Knjižnica Filozofskog fakulteta

Zanimljivo je da krađama knjiga svjedočimo u doba kad je uobičajeno da čak i studenti književnosti preuzimaju ispitnu literaturu iz sustava Omega i to u fragmentima koje za njih odabiru nastavnici kako bi ih, valjda, poštedjeli dugotrajnog cjelovitog čitanja, no time ih nažalost lišavaju i čitateljskog užitka. Nadalje, noviji je običaj da se s književnošću student upozna iz kojekakvih *readera* odnosno čitanki, ali i s interneta, u *digested* verzijama, jer, kako se mnogi od njih žale, bolonjski proces ne nudi prostor za posvećenost tekstu. Dakle, u čudno doba, kad je moguće završiti studij, a da pojedini studenti na svom korisničkom računu fakultetske knjižnice nemaju zabilježenu nijednu posudbu, načas sam sklona romantičarski se zanijeti mišlju da je divno što netko još uopće ima želju posjedovati knjigu. U stvarnost me vraća alarmantna činjenica da se nalazimo u veoma osjetljivom trenutku za znanost, a poglavito humanistiku, kad se bilježe sve niže brojke upisanih studenata, pa onda i stalno zaposlenih nastavnika. Zabrinjava što se posljedično dodjeljuju i sve skromnija sredstva za nabavu knjižnične građe.

Do nacрта ovog članka došlo je nakon dviju incidentnih epizoda s filmskim potencijalom.

Prva je, spomenuta već u uvodu, vezana za Knjižnicu Filozofskog fakulteta, kada je elektroničkom poštom zaprimljena anonimna dojava da je jedan korisnik prisvojio veći broj knjiga iz dviju neofiloloških zbirki. Poruka je popraćena fotografijama knjiga s vidljivim oznakama Knjižnice, a uputio nam ju je netko očito dovoljno blizak kradljivcu. Radi li se ovdje o osobno motiviranom osvetničkom činu ili pak društveno odgovornom postupanju ostaje nepoznato, baš kao i hoće li kazna biti tek prekršajna ili je uslijedila i zabilježba u policijskom dosjeu, možda čak i isključenje s Fakulteta. Druga situacija nije usko vezana za Knjižnicu, ali jest za zagrebački Filozofski fakultet. Odigrala se na Odsjeku za germanistiku tijekom ljetne obnove nastavnčkih kabineta. Nestao je dio knjiga koje su do svršetka radova bile smještene na odsječkom hodniku. Nakon ustrajnog i iscrpljujućeg traganja profesorica je svoje knjige na njemačkom jeziku i vrlo specifične tematike pronašla u jednom zagrebačkom antikvarijatu.

4. Crna kronika: domaći i bjelosvjetski primjeri

S obzirom na zaduženja u Knjižnici Filozofskog fakulteta oko Zbirke za francuski jezik i književnost te na dostupnost frankofone literature i periodike, u nastavku će biti navedeni neki od intrigantnijih primjera iz francuskog, ali i šireg europskog i sjevernoameričkog kulturnog prostora na koje sam naišla istražujući fenomen krađa u knjižnicama. Ne samo da je takvih zastrašujuće mnogo, nego se doima da francuski javni intelektualci imaju hiperfokus na problematiku krađe knjiga i umjetničkih predmeta u zemlji i drugdje. Doduše to ne čudi, budući da pripadaju iznimno bogatoj kulturi o kojoj se državne institucije angažirano brinu. Stoga krenimo od Hrvatske preko Francuske i sjevera Europe do Sjeverne Amerike.

4.1. Pljačka stoljeća: Nacionalna i sveučilišna knjižnica

Slijedi kratak ekskurs u blisku prošlost, jer rad ovakve tematike ne bi bio potpun bez jedne bizarne povijesne činjenice. Premda je velika pljačka Nacionalne i sveučilišne knjižnice (tada Nacionalne i sveučilišne biblioteke) iz 80-ih godina prošlog stoljeća ušla u mit, u nedavno prikazanoj epizodi kviza „Tko želi biti milijunaš“ natjecateljica nije uspjela odgovoriti na pitanje u vezi s tim događajem. Tzv. pljačka stoljeća odigrala se ili točnije odigravala, jer trebalo je punih pet godina da kradljivci budu otkriveni, dok se još tadašnji NSB nalazio na staroj lokaciji na Marulićevom trgu, u zgradi u kojoj od 90-ih godina prošlog stoljeća djeluje Državni arhiv. U toj pljačkaškoj akciji nije ostala pošteđena ni Metropolitana Zagrebačke nadbiskupije.

Od kraja 1982. do 1987. godine Aleksandar Milles, zvani Profesor, na početku svog pljačkaškog poduhvata tek osamnaestogodišnjak, sustavno je potkradao knjižnični fond uz

pomoć petorice zaposlenika knjižnice koja tada evidentno nije raspolagala odgovarajućim sustavom zaštite. Tijekom godina ukradene su mnoge vrijedne, stare i rijetke knjige, zemljopisne karte, grafike kao i ilustracije koje su izrezivane iz knjiga. Šteta je tada procijenjena na milijun njemačkih maraka. Godine 1989. Milles i suradnici proglašeni su krivima. Milles je osuđen na petnaestogodišnju kaznu zatvora, što je smanjeno na devet godina. U zatvoru je 1995. godine počinio samoubojstvo. Ironično, čim je ishodio slobodne dane, navodno se pokušao učlaniti u nacionalnu knjižnicu. Millesa ne bismo mogli pribrojiti kategoriji bibliomana jer on knjige nije krao kako bi ih posjedovao, nego da bi ih prodao ili čak uništio. Krajnji mu je cilj bio spaliti knjižnicu i arhiv u kojima je tada bilo pohranjeno približno 2,5 milijuna jedinica građe (Stipčević, 2000: 313).

4.2. Europa i SAD

Provjerila sam, za početak, s kakvim se izazovima susretalo osoblje europskih knjižnica, a začudnih je primjera, od naših dana pa retrogradno do početaka prošlog stoljeća, dovoljno ne samo za članak, nego i za čitavu monografiju. Za ovu priliku, s obzirom na ograničen prostor, odabrala sam tek dio pronalazaka koji su, srećom, daleko od uobičajene knjižnične svakodnevnice, a dojmili su me se kao tragikomični, šokantni, glamurozni ili su pak najviše nalik filmskom scenariju.

Krađe knjiga su, kako se čini, počesto proizlazile iz suradnje antikvara i trgovaca s lopovima pa su tako još 20-ih godina prošlog stoljeća na Manhattanu ulični preprodavači angažirali beskućnike da za njih krađu knjige iz njujorške gradske knjižnice. Na višoj razini u kriminalističkim zavrzlamama s knjiškom građom sumnjivog porijekla zatekle bi se s vremena na vrijeme i ugledne aukcijske kuće Christie's i Sotheby kad bi njihovi zaposlenici propustili istražiti kakvim im je putevima pristigao skupocjen predmet koji nude na prodaju. To im se dogodilo u više navrata s drevnim knjigama fonda francuske nacionalne knjižnice.

Kad je riječ o Njujorškoj javnoj knjižnici (The New York Public Library), pronašla sam i podatke o Njujorčanki koja je 2015. naumila prodati tridesetak vrijednih knjiga iz očeve ostavštine za koje se, međutim, ispostavilo da su vlasništvo njujorške gradske knjižnice u kojoj sve do tada krađa nije registrirana, a nagađa se da je počinjena između 1988. i 1991. godine (Calder, 2015). Priča poprima nevjerojatne razmjere ako dodam da se među ukradenim knjigama našlo i sedam Biblija koje datiraju iz razdoblja između 1672. i 1861. godine, kao i rukopis Benjamina Franklina procijenjen na više od dva milijuna dolara.

Status vjerojatno najvećeg kradljivca knjiga u prošlom stoljeću zaslužio je Stephen Carrie Blumberg. On je, tvrdi Picard (n. d.), u razdoblju između 1970. i 1980. godine otuđio 23 600 knjiga i rukopisa iz čak 268 knjižnica u 45 saveznih američkih država i dvije kanadske provincije, vrijednost kojih je u trenutku njegova uhićenja procijenjena na 20 milijuna

dolara. Bilo je to tek 1990. godine. Osuđen je na samo šest godina zatvora, utemeljivši svoju obranu na tvrdnji da je on ustvari spašavao baštinu o kojoj institucije nisu adekvatno skrebile. Za primijetiti je da je ovakvo opravdanje uobičajen „štos“ koji na sudu začudo dobro prolazi.

Kao spektakularni debakl zapamćen je pak pokušaj krađe Gutenbergove Biblije iz Knjižnice Widener (The Widener Library) na Harvardu u ljeto 1969. godine. Kradljivac se sakrio u toaletu na jednom od katova, da bi se po zatvaranju knjižnice spustio užetom do prozora dvorane u kojoj su pohranjena dva sveska Biblije. Previdio je njihovu težinu pa se s prekrcanim ruksakom nije uspio vratiti u svoje skrovište. Našli su ga sljedećeg jutra kako s frakturom lubanje leži na tlu, a od osuđujuće presude spasila ga je internacija na psihijatriju (The Harvard Crimson, n. d.). I ostali primjerci Gutenbergove Biblije izlagani su pogibeljima. Tako je onu iz spremišta knjižnice moskovskog sveučilišta, koju su 1945. na Sveučilištu u Leipzigu zaplijenili Sovjeti, nekoliko viših časnika pokušalo bezuspješno prodati 2009. godine.

E. Forbes Smiley III., američki trgovac starim kartama svjetske reputacije, uhićen je 2005. godine na Yaleu s ukradenom građom sakrivenom pod sakoom (Antiquesandthearts.com, 2006). Priznao je počinjenje krađa u šest američkih knjižnica, ali i u Britanskoj knjižnici (The British Library), odakle je odnio 97 karata procijenjenih na tri milijuna dolara. Osuđen je na tri i pol godine zatvora. Klizeći kroz sve ove slučajeve nameće se zaključak da je penalni sustav spram knjiških lopova neshvatljivo blagonaklon, iako govorimo o najčešće megalomanskom plijenu. Tako je i Simon Heighes, muzikolog specijaliziran za barok, 1995. osuđen na dvije godine zatvora i stanovitu novčanu kaznu, budući da je tijekom trogodišnjeg perioda prodao 80 knjiga i rukopisa ukradenih iz više oksfordskih knjižnica kako bi otplatio hipoteku.

Izdvojio se također i slučaj čovjeka osuđenog na zatvorsku kaznu jer je otuđio knjige iz sveučilišne knjižnice u Turkuu, a naišla sam i na slučaj Škota na izdržavanju dvogodišnje kazne zbog krađe 7 000 svezaka iz više edinburških sveučilišnih knjižnica koje je uspio munjevito prikupiti tijekom 2017. i 2018. godine te prodajom priskrbiti korist od 45 000 eura. Pljačkaš je otkriven sretnom slučajnošću kad je jedna doktorandica u knjizi kupljenoj na internetu prepoznala primjerak koji pripada biblioteci sveučilišta na kojem je zaposlena.

4.2.1. Francuska

Zanimalo me dalje kakva je situacija s krađama knjiga u Francuskoj, zemlji u kojoj postoji ured za sprječavanje trgovine kulturnim dobrom – tko sve krađe u knjižnicama, ali i knjižarama, što krađu i kakvim se tehnikama služe. Jacques Drillon, autor već spominjanog živahnog članka u Le Nouvel Observateuru, podsjeća na jeziv slučaj dr. Petiota koji je osuđen za 24 ubojstva tek nakon što je uhićen, ni manje ni više, zbog krađe knjiga u

čuvenom lancu rabljenih knjiga Gibert. Kad su u pitanju kriminalni incidenti u knjižarama, pa i u knjižnicama, ukazanje serijskog ubojice, ujedno i liječnika Marcela Petiota, nameće se bez sumnje kao najgroteskniji primjer.

Kompilirao je Drillon i izjave knjižara o lopovima koje su uspjeli uhvatiti, pa tako djelatnica velikog francuskog knjižarskog lanca FNAC izdvaja dvije skupine koje nije loše imati na oku: šik gospođe koje rado odjezde s uspješnicama, jer im to, pretpostavlja ona, pruža uzbuđenje kao da varaju muževe, i studente koji svoje nepodopštine opravdavaju pozivajući se na logiku Bressonovih *džepara* – krađu jer smatraju da im društvo duguje. Činjenica je, doista, da studentska populacija najviše čita i uči, a raspolaže s najmanje sredstava za kupovinu željene pa i neophodne literature. Drugdje čitam da se u francuskim knjižarama podjednako krađu cjenovno pristupačne džepne knjižice s kojima je zgodno neopaženo išetati, ali i luksuzna izdanja poput Gallimardove edicije *Pléiade* koja se uvijek mogu dobro unovčiti.

Vratimo se knjižnicama. Krađe iz nacionalne, sveučilišnih, muzejskih i samostanskih knjižnica širom Francuske kao i inovativnost ili ponegdje rudimentarnost lopovske metodologije teško bi bilo ovdje nabrojiti, ali jedna uvjetno rečeno bezazlenija pljačka, koja gotovo da budi nježne osjećaje, tiče se Stanislasa Gossea, fakultetskog nastavnika mehanike. On je, navodi Picard (*ibid.*), između 2000. i 2002. godine odnio 1 100 knjiga i devet inkunabula iz bajkovitog samostana Mont Sainte-Odile u Alsaceu. Iskoristio je zaboravljen tajni prolaz i tako po potrebi posjećivao knjižnicu nakon radnog vremena, gdje su, ustanovivši neobjašnjiv odljev građe, odlučili ugraditi kamere. Ispostavit će se da je Gosse jedan od rijetkih koji građu nije prisvajao radi materijalne koristi nego zbog zadovoljstva koje mu je pričinjala blizina starih i vrijednih svezaka.

A sad nešto ipak konkretnije. U ljeto 2023. u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Strasbourgu utvrđen je manjak od 93 sveska u vrijednosti od 7 000 eura. Ravnatelj pada u očaj, jer premda je krađa bilo, ovakav golem gubitak kod njih dotad nije zabilježen. Čitajući dalje, na francuskom kulturnom portalu *Télérama* nalazim podatak o neočekivanim posljedicama, takoreći nuspojavi rata u Ukrajini. Uslijed jačanja nacionalističke struje u Rusiji, piše le Gall (2023), njihove se povijesne ličnosti najednom promeću u mitske figure pa zavičajne zbirke širom Europe preko noći ostaju bez izvornih izdanja ruskih autora. Nakon velikih pljački u Rigi i Tartuu ravnateljica biblioteke Sveučilišta u Varšavi odstupit će s pozicije kad i iz njenog fonda nestane 80 rijetkih svezaka ruske književnosti 19. stoljeća.

I BULAC – Bibliothèque universitaire des langues et civilisations – znamenita sveučilišna knjižnica u pariškom 13. arondismanu, nastavlja le Gall, našla se krajem prošle godine metom krađe rukopisa i prvih izdanja Puškina, književnika kojeg Rusi fetišiziraju. Originali su zamijenjeni faksimilima, toliko kvalitetnim da i verzirano oko profesionalca jedva može uočiti da im je podmetnut falsifikat. U vrijeme kad se čini da knjige u široj javnosti gube i

posljednju bitku s drugim medijima, eventualno ih pokoja *influenčica* upotrijebi kao podložak za šalicu kave, o ovim su zbivanjima izvijestile sve velike novinske i televizijske kuće. Ovakve, ranije neviđene pljačkaške pojave krajem 2023. godine u francuskim medijima klasificirane kao „čudnovata epidemija“ postaju više od vijesti. Počinje ih se tretirati fenomenološki pa i geopolitički, pogotovo kad se otkrilo da iza serijskih krađa ruskih knjiga stoji gruzijska banda Puškin. Policija će im stati na kraj kad sami počnu griješiti, a koban će biti upravo BULAC (slika 2). Dogodilo se da se pripadnik skupine večer prije pljačke s krivotvorenom bugarskom ispravom došao upisati u knjižnicu, predstavivši se kao student ruske književnosti. No jedan od njih će se usred pljačkaške akcije porezati na razbijenu vitrinu. Iz njegove je krvi izoliran DNA i grupa je razbijena.

Slika 2. BULAC

4.3. Kradljivci u knjižničarskim redovima

Nisu samo korisnici i neznani lopovi prijetnja knjižničnom fondu. U svom recentnom i detaljnom, skoro pa literarno uzbudljivom članku naslovljenom *Une menace permanente pour les bibliothèques patrimoniales: le vol* znanstvenica Dominique Varry (2023), povjesničarka knjige zaposlena na Fakultetu informacijskih znanosti i bibliotekarstva Sveučilišta u Lyonu, navodi primjere knjižničara koji su se dali uplesti u kriminalne radnje na vlastitom radnom mjestu. Bibliotekarska je zajednica očito oduvijek u svojim redovima morala računati na kradljivce, a kao najskandalozniji među njima ostaje zabilježen Guglielmo Libri koji je iskoristivši inspektorsku službu u francuskim knjižnicama otuđio 30 000 knjiga s kojima je, zatim, pobjegao u Englesku pa je na zatvorsku kaznu osuđen u odsutnosti.

Varry će istaknuti slučaj Roberta M. Willinghamama Juniora osuđenog 1988. godine za krađu velikog broja rijetkih knjiga iz knjižnice Sveučilišta u Georgiji gdje je kao knjižničar bio zadužen za specijalne zbirke. Uništio je sve dokaze, ali odale su ga fotokopije kartičnog kataloga. Michel Garel, glavni konzervator francuske nacionalne biblioteke odgovoran za hebrejske rukopise, uhićen je 2004. na radnom mjestu. Teretilo ga se za krađu hebrejske Biblije iz 18. stoljeća za koju je neovlašteno potpisao dopuštenje za prodaju posredstvom aukcijske kuće Christie's, a tada se za nju moglo dobiti 353 000 dolara.

Anders Burius je pak, navodi Varry, vodio odjel rukopisa u švedskoj kraljevskoj biblioteci od 1995. do 2004. kad je uhićen. Potvrdio je krađu 56 rijetkih knjiga, od kojih su nađene tek tri. Nakon sramotnog priznanja Burius je u dramatičnoj maniri počinio samoubojstvo rezanjem vena i pritom prouzročio ozljeđivanje dvanaestoro susjeda uslijed eksplozije plina koju je izazvao pred smrt. Dansku je 2003. godine potresao skandal kad je ustanovljeno da je knjižničar Kraljevske biblioteke u razdoblju od 1960. do 1970. otuđio 3 200 svezaka, od kojih 1 800 nikad nije pronađeno. Tajna je otkrivena kad je knjižničareva udovica kontaktirala aukcijsku kuću Christie's. Ondje su se nemalo iznenadili što se kod njih pojavilo djelo iz 1517. godine za koje se zna da jedini primjerak posjeduje upravo Kraljevska knjižnica u Kopenhagenu.

Završit ću jezivom crticom, s ipak kakvim-takvim *happy endom*, o pljački kulturne baštine iz biblioteke Girolamini, smještene u središtu Napulja, u crkvenom kompleksu iz 16. stoljeća. Jednu od najstarijih talijanskih knjižnica s organiziranom je grupom pljačkaša prije desetak godina sustavno uništavao njezin voditelj, čovjek bez bibliotekarskih kompetencija, postavljen političkom odlukom. Marino Massimo de Caro osuđen je, piše Donadio (New York Times, 2013), na sedam godina zatvora zbog grubog zanemarivanja i krađe antičkih spisa i svezaka koji su mu povjereni, a istražitelji su u međuvremenu uspjeli ući u trag većini ukradenih knjiga.

5. Zaključak

Nakon melanža ekstraordinarnih bjelosvjetskih priča koje koketiraju s visokim kriminalom preostaje nam vratiti se knjižničnoj kolotečini, možda manje atraktivnoj, sigurno manje opasnoj, ali nimalo manje odgovornoj. Na francuskom forumu Agora (agorabib.fr), a riječ je o platformi koja služi razmjeni iskustava i mišljenja profesionalnih bibliotekara i dokumentarista, nedavno sam sa zanimanjem pratila neformalnu, ali stručnu prepisku o različitim razlozima gubitka knjižnične građe, što mi je poslužilo kao zgodan *closure* ovog malog istraživačkog „projekta“, a dobro će doći i da napokon stavim, ako ne *point final*, onda tri točkice na promišljanja o pulsirajućoj temi na sjecištu kriminalistike, sociologije i psihologije, knjižničarstva i autentične ljubavi prema knjizi.

Ni u Francuskoj ne postoje, pišu kolege, službene statistike o tome koliko je građe ukradeno iz tamošnjih narodnih i visokoškolskih knjižnica, a nad motivacijama i metodama knjiških krađa zdvajaju baš poput nas. Uz razloge koje sam i sama navela u radu, istakao se u forumskoj diskusiji jedan unos koji me kao blago nadrealan trenutačno nasmijao, a potom dugoročno rastužio. Netko je, naime, napisao da u visokoškolskim knjižnicama nije rijetkost da student ukrade jedini dostupan primjerak kako bi konkurenciju, to jest kolege s godine, spriječio u spremanju ispita. Pomislila sam da su nam uzalud kamere i magnetske zaštite ako mlade u doba ekstremnog individualizma upravo mi, obrazovanjem humanisti, ne učimo solidarnosti i zajedništvu, a to kao knjižničari itekako možemo – pozivom u knjižnice, poticanjem na čitanje. Kako bismo im dali da čitaju, moramo dakako čuvati svoje knjige. I da, u začaranom smo krugu, instant rješenja nemamo, ali možemo razmišljati i razgovarati.

Literatura

1. *Agora* (n. d.) Dostupno na: <https://www.agorabib.fr/topic/3223-comment-prot%C3%A9ger-du-vol/> [17.05.2025.]
2. *Antiques And The Arts Weekley* (n. d.) Edward Forbes Smiley III Admits To Stealing 97 Rare Maps From US And UK Institutions. Dostupno na: <https://www.antiquesandthearts.com/edward-forbes-smiley-iii-admits-to-stealing-97-rare-maps-from-us-and-uk-institutions/> [04.02.2025.]
3. Bugarski, M. (2010) *Zaštita građe od krađe: mjere sigurnosti i odnos prema knjizi*. Završni rad. Osijek: [vl. izd.]. Dostupno na: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/ocjenski-rad/361978> [03.05.2025.]
4. Calder, R. (2015) Theft of Centuries-old Books from NYPL probed by grand jury. *New York Post*. Dostupno na: <https://nypost.com/2015/04/24/theft-of-centuries-old-books-from-nypl-probed-by-grand-jury/> [27.11.2024.]
5. Donadio, R. (2013) Rare Books Vanish, With a Librarian in the Plot. *New York Times*. Dostupno na: <https://www.nytimes.com/2013/11/30/books/unraveling-huge-thefts-from-girolamini-library-in-naples.html> [03.05.2025.]
6. Drillon, J. (2016) Spécial Salon du Livre: voler des bouquins, est-ce immoral? *Nouvel Observateur, BibliObs*. Dostupno na: <https://www.nouvelobs.com/actualites/20160317.OBS6652/special-salon-du-livre-voler-des-bouquins-est-ce-immoral.html> [01.12.2024.]
7. Gall le, J.-J. (2023) La BNF elle aussi victime d'un vol d'editions rares de Pouckine. *Télérama*. Dostupno na: <https://www.telerama.fr/livre/a-paris-une-bibliotheque-victime-d-une-etrange-tentative-de-vol-de-livres-de-pouchkine-7018340.php> [01.12.2024.]
8. Gill, M. (2008) Security in Libraries: Matching Responses to Risks. *Liber Quarterly*, 18

- (2), str. 101–106. Dostupno na: <https://doi.org/10.18352/lq.7911> [27.11.2024.]
9. Manguel, A. (2001) *Povijest čitanja*. Zagreb: Prometej.
  10. Matković, D. (2024) *Zašto ne pišem*. Sa slovenskog prevela Anita Peti-Stantić. Zagreb: Ljevak.
  11. Picard, J. (n. d.) *Voleurs des livres anciens (3e partie): les collectionneurs kleptomanes. Dicopathe*. Dostupno na: <https://www.dicopathe.com/voleurs-de-livres-anciens-2eme-partie-les-collectionneurs-kleptomanes/> [05.05.2025.]
  12. Sander, M. (2000) Bibliomania. *Journal of Criminal Law and Crimonology*, 34(3), str. 155–161. Dostupno na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3218&context=jclc> [27.11.2024.]
  13. Stipčević, A. (2000) *Sudbina knjige*. Lokve: Naklada Benja.
  14. *The Harvard Crimson* (n. d.) Burglar Slips as He Tries to Remove Gutenberg Bible From Widener library. Dostupno na: <https://www.thecrimson.com/article/1969/9/18/burglar-slips-as-he-tries-to/> [03.05.2025.]
  15. Varry, D. (2023) Une menace permanente pour les bibliothèques patrimoniales: le vol. *Bulletin des bibliothèques de France (BBF)*, 2023(2). Dostupno na: <https://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2023-00-0000-033> [15.09.2024.]